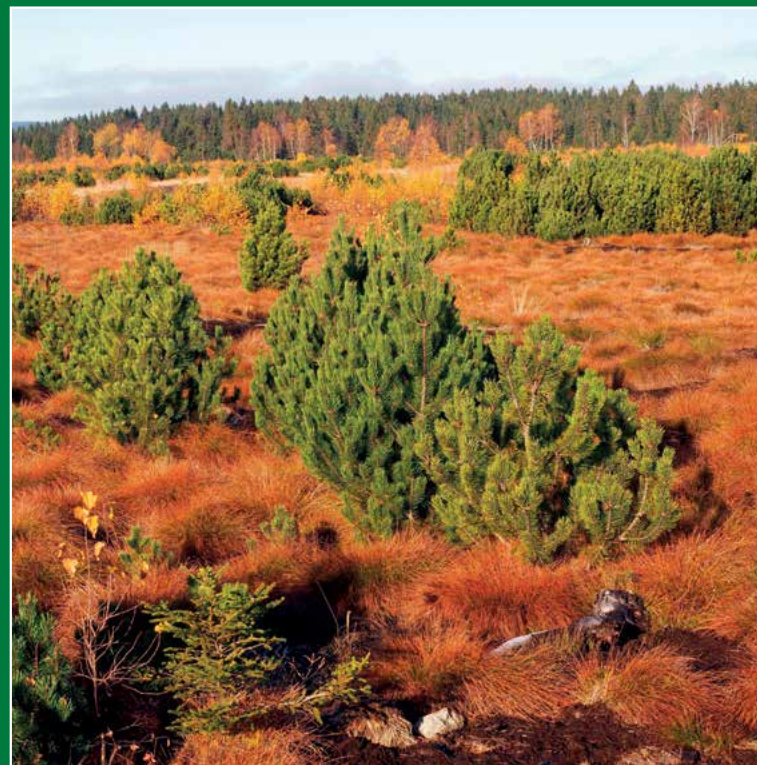

Poznávací stezky v Národním geoparku Egeria

Edice Poznávací stezky

- 1 Hornická města a obce
- 2 Geologie
- 3 Naučné trasy Krušných hor
- 4 Člověk a krajina

Naučné trasy Krušných hor

ISBN 978-80-86630-45-8

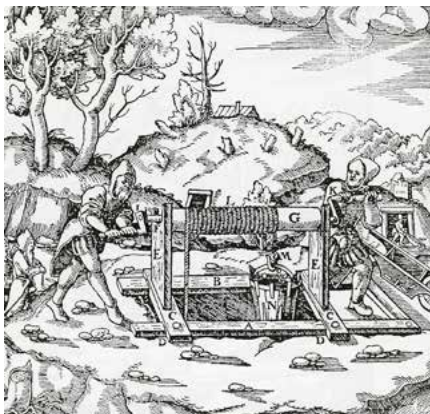

9 788086 630458

MUZEUM SOKOLOV
PŘÍSPĚVKOVÁ ORGANIZACE KARLOVARSKÉHO KRAJE

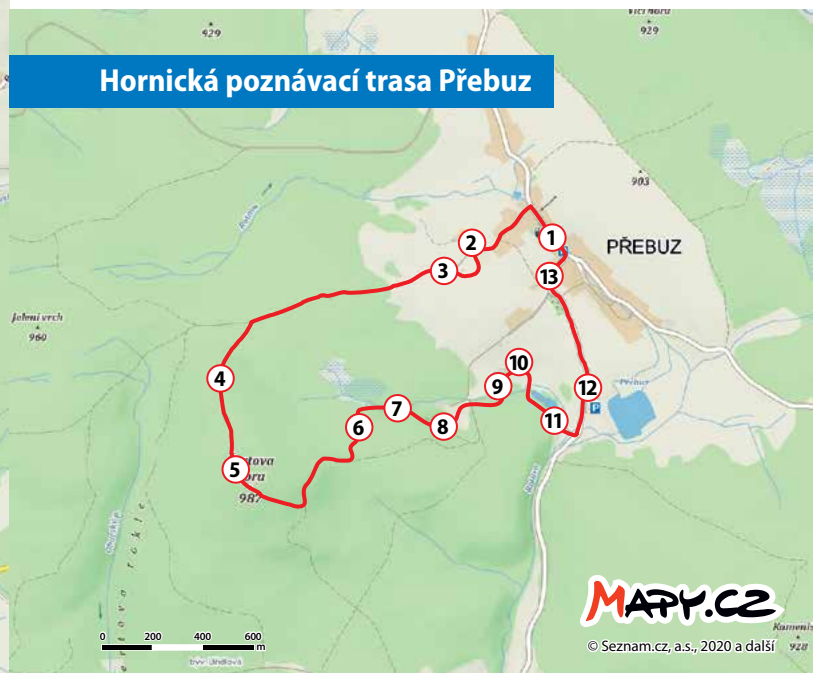
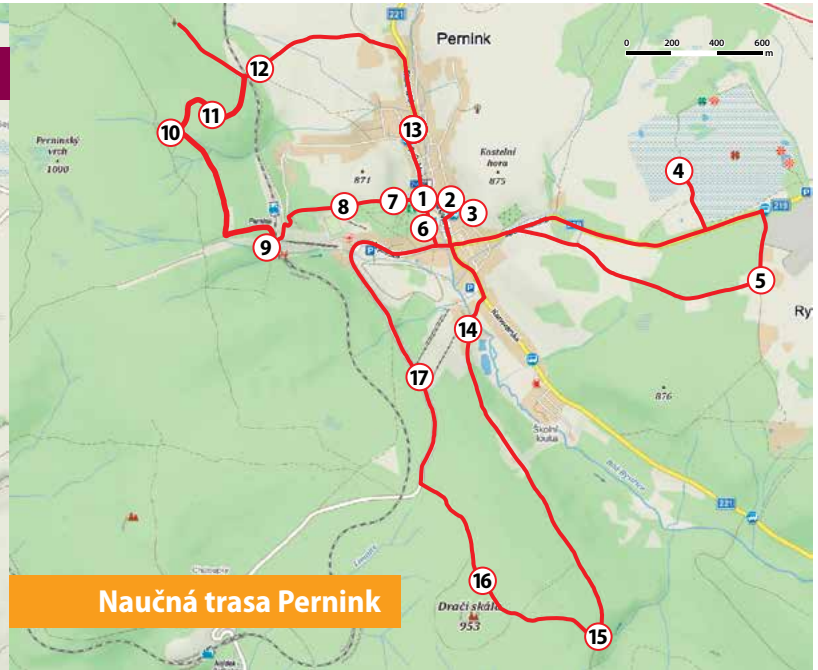
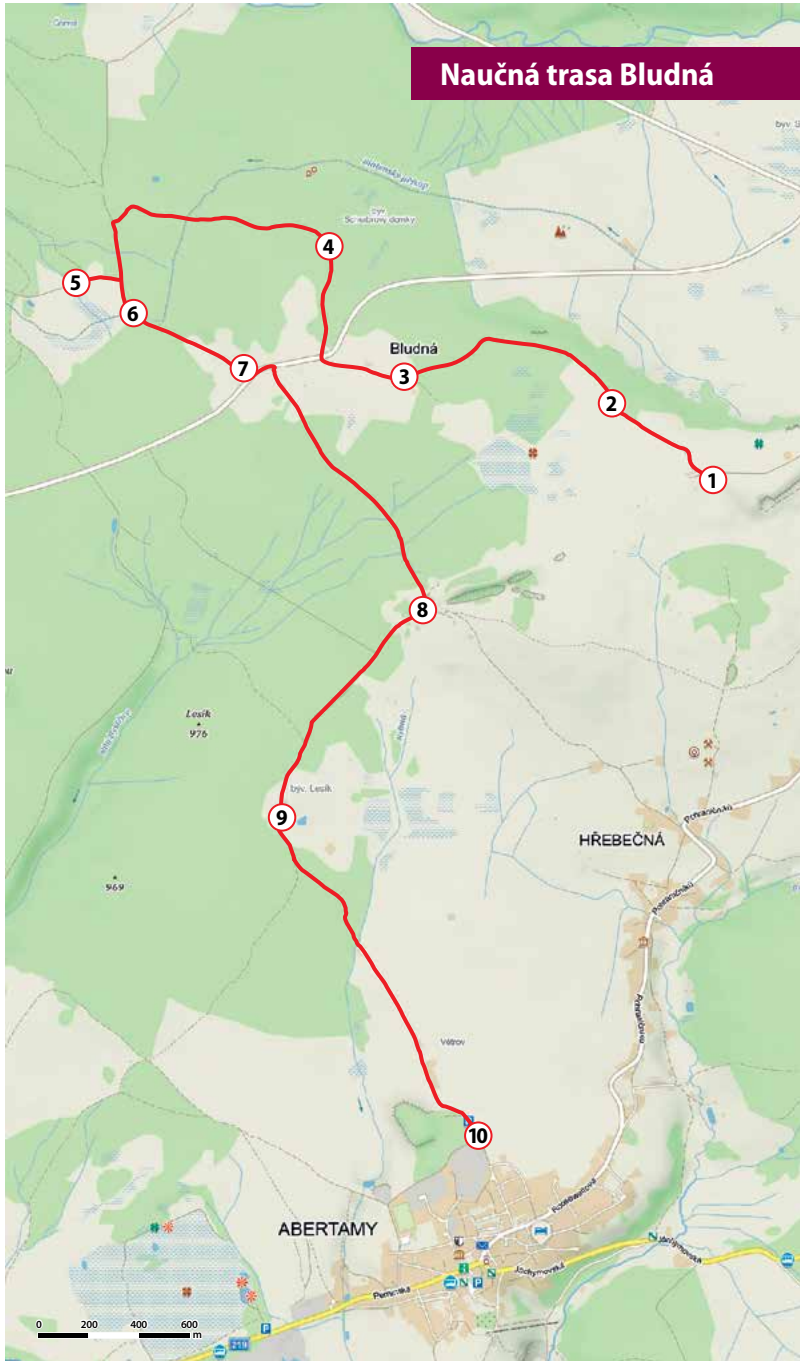
Poznávací stezky v Národním geoparku Egeria

Naučné trasy Krušných hor

MUZEUM SOKOLOV
PŘÍSPĚVKOVÁ ORGANIZACE KARLOVARSKÉHO KRAJE

Text © Jaromír Tvrď, Michal Urban, 2014
Text © Petr Rojik, 2020
Fotografie © Petr Rojik, Antonín Barták (1),
Peter Makarius, Ludmila Anderlová (2) 2020
Sazba a tisk Softart, s. r. o., Sokolov

MUZEUM SOKOLOV
PŘÍSPĚVKOVÁ ORGANIZACE KARLOVARSKÉHO KRAJE

Vydalo © Muzeum Sokolov, příspěvková organizace Karlovarského kraje
v roce 2020 jako první tištěné vydání.
Počet výtisků 5 000 ks

ISBN 978-80-86630-45-8

Obsah

Naučná trasa Bludná

Přírodní rezervace Ryžovna	7
Vrchovištní rašeliniště a vřesoviště Spáleníště	8
Historická zemská hranice	9
Staré cínové doly	10
Železorzudný důl Pomoc Boží	11
Blatenský vodní příkop	12
Bludná	13
Červená jáma	14
Lesík	15
Uranový důl Jeroným	16

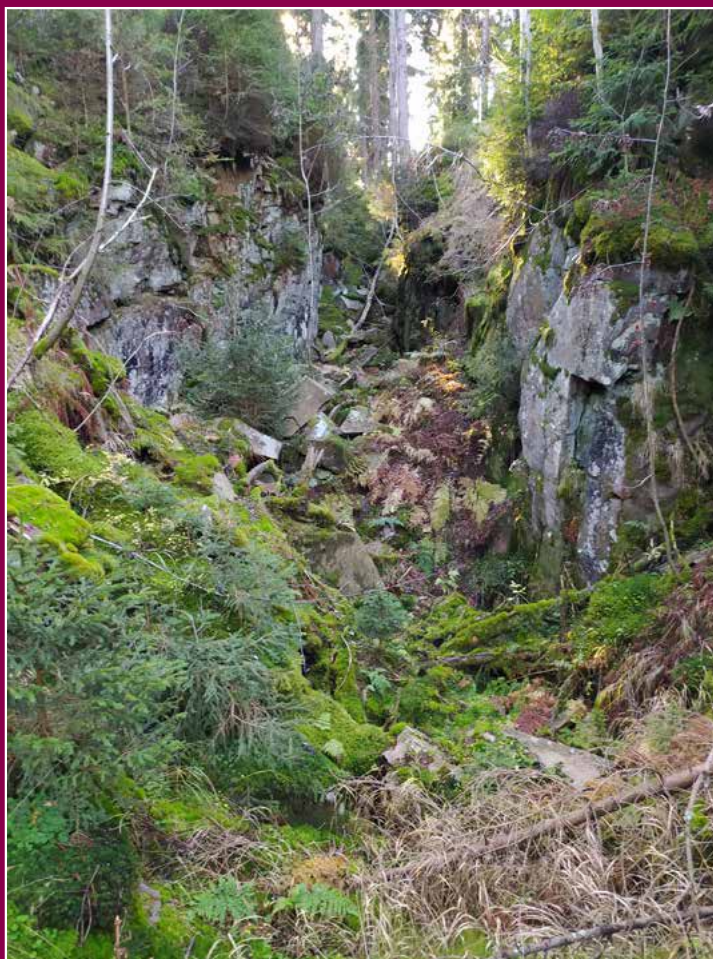
Naučná trasa Pernink

Pernink	19
Kontribučenská sýpka	21
Kostel Nejsvětější Trojice	22
Perninské rašeliniště	24
Rybná	25
Textilní průmysl	26
Socha Ježíše Krista	28
Lyžařské sporty	29
Viadukt	30
Důl Anna	32
Důl Nanebevzetí Panny Marie	33
Městský vodojem	34
Městský park	35
Mlýny v Perninku	36
Cesta na Vlčinec (Wölfling)	37
Dračí skála	38
Perninské panorama	39

Hornická poznávací trasa Přebuz

Hornická kolonie Přebuz	41
Přebuzský vodní příkop	43
Ritterův cínový důl	44
Žulové skalky	45
Vrch Hartelsberg	46
Panský důl	47
Těžní věž Hlavní jámy	48
Úpravna rud	49
Odkaliště	50
Jitřní štola	51
Alžbětina dědičná štola	52
Buchar	53
Kostel sv. Bartoloměje	54

Naučná trasa Bludná

1 Přírodní rezervace Ryžovna

► N 50°23.800'; E 12°49.917'

Stěna bývalého kamenolomu Hřebčná odkrývá alkalickou horninu nefelinit, která je složením blízká čediči. Stejně jako ostatní čediče a znělce v okolí se vylila na povrch země v třetihorách. Sloupcovité rozpukání vzniklo smršťováním lávy při ochlazení a krystalizaci. Láva pukala ve směru největších teplotních rozdílů, tedy od chladících ploch lávou zalitého terénu a od povrchu země. Podle svislých sloupců, rovnoběžných v celé délce stěny, poznáme, že láva se rozlila do příkrovu na poměrně rovinatém terénu. V podloží lávy leží třetihorní říční usazeniny, kaolinická zvětralina a skalní podklad z krystalických břidlic.

Čedič je pevnější než okolní horniny, které snadněji podléhají erozi. Proto čedič vytváří skalní hřeben, ačkoli v třetihorách zalil širokou údolní nivu. Tomu se říká inverze reliéfu. Čedičový hřbet se tak stal dokonce rozvodím. Z jižního svahu je voda odváděna do Bystřice v povodí Ohře, na sever se voda stahuje do Černé v povodí Zwickauer Mulde.

Příkrý severní svah návrší pokrývá čedičová suť, zarostlá horskou bučinou. Buky v drsném prostředí obvykle nemají jeden peň, ale několik zkroucených a propletených kmenů. Na bučinu navazují horské smrčiny, pramenné

nivy, horské a smilkové louky a suchá vřesoviště.

Přírodní rezervace Ryžovna leží 1000–1040 m n. m. Byla vyhlášena v roce 1996 na ploše 20 ha. Je součástí evropsky významné lokality Krušnohorské plató. Důvodem vyhlášení rezervace jsou vulkanické fenomény a ochrana společenstev s populacemi ohrožených a přísně chráněných rostlinných a živočišných druhů.

Na okraji rezervace bylo v roce 1961 vybudováno vojenské stanoviště bývalé 305. radiotechnické hlásky Abertamy a v letech 1969–1991 stanoviště 552. radiotechnické hlásky, resp. roty. V místě se zachovala rampa pro radiolokační techniku s třemi odolnými stánkami pro vyhodnocovací kabiny. Další místnosti sloužily pro technické zázemí, obsluhu, sklad, měniče a dieselaagregát. Poblíž rampy směrem k silnici se nacházel ženijní úkryt.

2 Vrchovištní rašeliniště a vřesoviště

► N 50°23.983', E 12°49.500'

Jižně od cesty, na vrcholové planině Krušných hor se v nadmořské výšce okolo 1000 metrů rozprostírá rozsáhlý komplex podmáčených horských luk,

vřesovišť a vrchovišť s rašelinnými jezírky a typickými porosty kleče, vřesu, vlochyňe, šichy, suchopýru a dalších rostlin, často vzácných a chráněných.

3 Historická zemská hranice

► N 50°24.017', E 12°48.883'

Oblast mezi Horní Blatnou a Božím Darem včetně Bludné byla od poloviny 12. století součástí schwarzenberského panství, nazvaného podle města Schwarzenberg v Sasku. V roce 1212 daroval německý král Friedrich II. toto území českému králi Přemyslu Otakarovi I. a panství se stalo součástí českého království. V roce 1459 připadlo schwarzenberské panství zpět Sasku jako věno při svatbě Zdenky, dcery Jiřího z Poděbrad, se saským vévodou Albrechtem III. Faktickými držiteli panství byli nicméně již od roku 1425 páni z Tetova, kteří je v roce 1533 prodali saskému kurfiřtovi Johannu Friedrichovi, zakladateli Horní Blatné (1532) a Božího Daru (1533).

Na jihu v té době sousedilo schwarzenberské panství s državami hraběcího rodu Šlíků, majitelů Jáchymova. Přesný průběh hranice v tomto téměř liduprázdném pohraničním pralese však nikoho příliš nevzrušoval, dokud zde nebyla objevena bohatá ložiska rud. Mezi Šlíky a saským kurfiřtem propukly spory o vytyčení hranice. Podle některých pramenů s tím může souviset i německý název osady Bludná (ze slov Irrung = mýlka, omyl a Umgang = hraniční obchůzka). Podle jiných výkladů název vznikl ze zklamání prospektorů, kteří při hledání cínovcových žil narazili „pouze“ na železo (slovo Irrgang by se pak dalo přeložit jako bludná žíla).

V roce 1546 přiměl český král Ferdinand I. saského vévodu a pozdějšího kurfiřta Moritze, aby mu jižní část schwarzenberského panství s městy Horní Blatnou a Božím Darem postoupil (tzv. pražská dohoda z 14. 10. 1546). Státní hranice se tím posunula na sever do míst, kudy probíhá dodnes, a z někdejší hranice mezi Čechami a Saskem se stala vnitrostátní hranice oddělující šlikovské državy na jihu od jáchymovského lesního panství na severu. Tato hranice probíhala od Božího Daru přes Božídarský Špičák k Ryžovně a dále po hřebeni mezi Ryžovnou a Hřebečnou na Bludnou, odtud do Horní Blatné a podél Blatenského potoka do Potůčků. Od zastávky 1 až na Bludnou sleduje naučná trasa Bludná téměř přesně průběh této staré hranice, která dosud představuje katastrální hranici mezi Ryžovnou na severu (dříve součástí jáchymovského lesního panství) a Hřebečnou, resp. Perninkem na jihu. Hranice je dosud zčásti vyznačena starými žulovými patníky pocházejícími patrně z 19. století.

4 Staré cínové doly

► N 50°24.283'; E 12°48.567'

Nejpozději počátkem 16. století byly v prostoru Bludné a Sněžné hůrky objeveny greisenové žíly bohaté na cínovec, což dalo podnět ke vzniku osad Bludná (Irrgang), Luhy (Jungenhengst) a Háje (Zwittermühl = mlýn na cínovou rudu) níže v údolí říčky Černé. Jeden z nejhezčích příkladů dolování zdejších greisenových žil od povrchu poskytuje důl Drahá kožešina (Edler Pelz), který se nacházel přímo na hranici mezi blatenským a božídarským rudním revírem, vymezené v roce 1534.

Nejvíce intenzivní období těžby cínonosných žil na Bludné spadá do 16. století. Po přestávce ovlivněné třicetiletou válkou byly zdejší cínové doly v provozu i v 18. století a na počátku 19. století. Na dole Drahá kožešina došlo k oživení těžby koncem 18.

Bývalá osada Scherbrovy Domky

století, kdy se o něj začal zajímat erár. K dolu byla vyražena odbočka z hluboké odvodňovací štoly Pomoc Boží, což umožnilo těžbu i v dříve neprozkoumaných partiích v hloubce přes 50 metrů. Předmětem těžby byly až do roku 1810 dvě hlavní greisenové žíly – žíla Jiří (Georg) směru SSV – JJZ, pokračující sem od stejnojmenného dolu s jámou přímo u silnice v Bludné, a žíla Drahá kožešina (Edler Pelz) směru SV – JZ. Obě žíly se sbíhaly v místě zastavení naučné stezky, jak je zřejmé z rozvětvení povrchových dobývek ve směru těchto žil. Strmé greisenové žíly protínají okolní žuly. V bocích dobývek lze polohy greisenů s drobnými černými krystalky cínovce dosud nalézt.

Nedaleko dolu Drahá kožešina, na druhé straně lesní cesty, stávala hornická samota Scherbrovy Domky (Scherberhäuser), která již v 16. století poskytovala zázemí havířům. Název Scherberhäuser souvisí zřejmě se jménem prvních osadníků nebo těžařů. Od roku 1850 náležely Scherbrovy Domky pod Ryžovnu. Po zániku dolování se z nich staly zemědělské usedlosti, obývané do konce druhé světové války. V současnosti zakrývá ruiny obou zdejších domů les.

5 Železornudný důl Pomoc Boží

► N 50°24.217'; E 12°47.767'

Největším železornudným dolem v okolí Horní Blatné býval důl Pomoc Boží (Hilfe Gottes). Byl poprvé zmiňován v roce 1562 a pracoval téměř nepřetržitě více než tři století. Stará žentourová jáma poblíž zastavení naučné stezky byla uzavřena v roce 1884. Na nedalekém dolu Gustav, který k dolu Pomoc Boží patřil, však těžba probíhala ještě během 1. světové války a krátce po ní; důl tehdy patřil plzeňským Škodovým závodům.

Hlavní dobývanou železnou rudou byl hematit (krevetl), který tvořil akumulace v kremenné výplni Bludenské žíly (poruchy). Vlákňité paprscité agregáty krystalů hematitu s lesklým kulovitým povrchem, tzv. lebníky až 0,5 metru velké, jsou dodnes chloubou řady muzejních sbírek. Nej kvalitnější kusy byly už od konce 19. století z rudy vybírány a dodávány brusičům kamenů a obchodníkům s přírodninami. V malé míře byl hematit používán i k výrobě červeného pigmentu. Ekonomikou těžby vylepšovaly lokální výskyty manganové a cínové rudy.

Důl Pomoc Boží i další železornudné doly na Bludné sledovaly tzv. Bludenskou poruchu – obrovské zlomové pásmo směru SZ – JV, které lze sle-

dovat od Mariánské přes Hřebečnou, Bludnou až k Potůčkům, odkud pokračuje ve dvou větvích do Saska. Má celkovou délku 32 km, z toho 18 km na české straně. V Sasku pokračuje pod názvy Rothgrübner a Neujahr, v jáchymovském revíru na jihovýchodě jako Centrální zlom. Výplň pásma je převážně křemenná. Na Bludné činila mocnost pásma s bohatými akumulacemi hematitu až 18 metrů.

K odvodňování dolů na Bludné sloužily dvě hlavní dědičné štoly – starší štola Pomoc Boží z 16. století s ústím při cestě z Bludné do Luhů a novější štola František z poloviny 18. století, která ústí až u vtoku Mrtvého potůčku do Černé v Luzích a umožňovala těžbu v hloubkách přesahujících 200 m. Štola František byla nejdelší štolou hornoblatenského revíru a její čelba zasahovala až téměř k dolům na Přední Hřebečné.

6 Blatenský vodní příkop

► N 50°24.133', E 12°47.933'

V 16. století byl v důlních revírech nutnou podmínkou dobývání a zpracování rud dostatek vodní energie. K pohonu vodotěžných strojů, stoup k drcení rudy, hutí, hamrů, pil a dalších zařízení byla využívána voda z přírodních toků i umělých kanálů. Nejinak tomu bylo i v hornoblatenském a bludenském cínovém revíru. Pro něj byl v období 1540–1544 na náklady blatenského těžářstva vybudován blatenský vodní příkop (Plattener Kunstgraben), který byl napájen z říčky Černá, asi 2 kilometry západně od Božího Daru. Jeho trasa je vedena mírným spádem ze severního okraje Božidarského rašeliniště přes Myslivny, Ryžovnu, Bludnou a severní úbočí Blatenského vrchu až do Horní Blatné, kde je příkop odveden do Blatenského potoka. Dokončení příkopu o celkové délce téměř 13 km znamenalo bezprostřední oživení důlní činnosti na Sněžné hůrce u Bludné i na Blatenském a Jelením vrchu. Už během stavby v roce 1541 bylo na něm založeno 12 nových stoupopen a několik hutí.

Blatenský vodní příkop je složité dílo s řadou vodohospodářských prvků. Průtok vody byl regulován hrázemi, stavidly, přepady a odváděcími kanály. Křížení s cestami a potoky bylo

řešeno lávkami a dřevěnými přetokovými žlaby. Některé úseky byly kryté dřevěnými povaly. Údržbu příkopu zajišťovala blatenská městská rada, která v roce 1570 získala od římského císaře a českého krále Maxmiliána II. právo na svobodné užívání vody v příkopu.

Blatenský příkop si zachovával funkčnost po staletí. Jako zdroj vody pro průmyslové provozy a požární ochranu byl pravidelně udržován až do roku 1945. Poté se postupně zanesl sedimenty a zarostl vegetací. Ač byl roku 1980 prohlášen za kulturní památku, téměř podlehl začátkem 90. let devastujícím zásahům. Naštěstí nové zákony na ochranu životního prostředí si vynutily řešení vodního hospodářství. V letech 1995–2001 byl příkop kompletně rekonstruován do podoby, kterou měl při předchozí velké opravě v roce 1929.

7 Bludná

► N 50°24.013', E 12°48.311'

Zaniklá víska Bludná (Irrgang) byla v 16.–19. století důležitým centrem dolování cínových a železných rud. Okolo dolů vzniklo typicky krušnohorské roztroušené osídlení (tzv. Streudorf), které se katastrálně dělilo mezi Potůčky, Pernink a Ryžovnu. V roce 1921 patřilo k Potůčkům 12 domů se 75 obyvateli, k Perninku 20 domů se 110 obyvateli, pod Ryžovnu spadal pouze jeden dům. Po 2. světové válce a nuceném vysídlení německého obyvatelstva byla prakticky celá Bludná srovnána se zemí. Dochovaly se pouze dva domy – jeden na katastru Perninku a druhý na katastru Ryžovny.

Ložiska cínové a železné rudy byla na Bludné dobývána již před rokem 1515. První písemná zmínka o Bludné pochází z roku 1531. Tehdy byla propůjčena „Stará Bludná“ na dobu 15 let čtyřem těžářům ze Saska, kteří tu drželi důl předtím. V roce 1532 se do nově založené Horní Blatné přestěhovalo

z Bludné sedm rodin. Prvními osadníky Bludné byli převážně horníci z okolí saského Schneebergu. Ti pojmenovali důlní okrsek severozápadně od Bludné po svém městě Schneeberg (Sněžná hůrka).

Hornická činnost na Bludné měla v 16. století i později obrovský rozsah. Svědčí o tom přečetné zbytky důlních prací jak přímo v osadě, tak především na západ a na sever od ní. Nejbohatší cínové doly byly Zuzana a Svatý Duch na Sněžné hůrce, Volská štola a Tur mezi Sněžnou hůrkou a Bludnou a Bohatá útěcha, Drahá kožešina a Georg přímo na Bludné. Těžba na nich ustala většinou koncem 18. nebo počátkem 19. století. Delší trvání mělo dolování na železnou rudu. Hlavními železno-rudnými doly byly Pomoc Boží a Nanebevzetí Panny Marie v části Bludné zvané Totenbach a Gustav přímo v Bludné.

Kromě hornictví se obyvatelé Bludné živili zejména typickými krušnohorskými řemesly – paličkováním krajek a šitím rukavic, jíní nacházeli obživu ve větších obcích v okolí, například v továrně na výrobu hliníkových lžic v Potůčkách. Na Bludné byla již od roku 1820 škola a ještě do roku 1945 dva hostince.

8 Červená jáma

► N 50°23.509'; E 12°48.980'

Červená jáma (Rote Grube, pinka Jiří) je gigantická propadlina v místě zvaném Přední Hengst. Vznikla v prostoru starých cínových dolů ze 16.–18. století. Hlavní, elipticky protažená pinka směru SV – JZ má délku 230 metrů, šířku kolem 30 metrů a hloubku přes 20 metrů. Navazuje na ní řada propadlin, až 120 m dlouhých i značně hlubokých wildbahn.

Hřebečná (původně Hengst, později Hengstererben) byla založena jako hornická osada na bohatém cínovém ložisku, které bylo podle některých údajů dobýváno už ve 14. století. První zaručené zprávy jsou z roku 1545, kdy už byly známy pinkové tahy na tzv. Předním Hengstu (Červená jáma) a započaly práce na Zadním Hengstu (důl Mauritius). Na Předním Hengstu se cínové rudy získávaly z 15 hlav-

ních greisenových žil směru SV – JZ až V – Z, které se v prostoru Červené jámy vějířovitě sbíhaly. Cín se dobýval z hloubek okolo 60 m, výjimečně až přes 100 m. Kromě tohoto hlavního dolu zde v 16. století pracovaly desítky menších provozů, například Neues Jahr (Nový Rok), Johannes (Jan), Dreikönig (Tříkrálová) či Wildbahn (Divočina). K odvodňování dolů sloužily štoly Georg (Jiří) a Schaf. Červená jáma svými rozměry předčí známější Vlčí jámy na Blatenském vrchu a je patrně vůbec největší v Čechách.

Kromě cínu se v okolí Červené jámy těžily také železné rudy, jejichž žíly sem pokračovaly od Bludné. Pracovali zde doly Josef, Tiefer Eisenstein (Hluboký Železník) a další.

Většina starých důlních děl v okolí je označena a zajištěna. Pohyb v jejich blízkosti přesto může být nebezpečný. Zachovávejte proto nejvyšší opatrnost!

9 Lesík

► N 50°23.083'; E 12°48.433'

Polozaniklá osada Lesík (německy Lessig či Lessighäuser) leží při cestě z Perninku na Přední Hřebečnou, resp. při zeleně značené turistické cestě z Abertam na Bludnou. Je v nadmořské výšce 945–965 metrů. Těsně nad ní pramení potok Rybná (Fischbach), který v horní části svého toku představuje hranici mezi katastrem Perninku a Abertam; Lesík již patří k Perninku.

Kdy osada vznikla, není přesně známo, je však velmi pravděpodobné, že první zdejší osídlení souvisí s těžbou rud cínu, které v okolí (na nedaleké Přední Hřebečné a poblíž Černého rybníka mezi Perninkem a Bludnou) vzkvétalo minimálně již od 30. let 16. století. Po cestě od dolů na Přední Hřebečné jezdily přes Lesík vozy s rudou ke stoupám (drtičkám) v Perninku. Kromě horníků zde v několika málo roztroušených chatrčích žili uhlíři zabývající se výrobou dřevěného uhlí.

Samota se původně jmenovala Unter Irrgang (Dolní Bludná), své pozdější německé jméno dostala podle rodiny Lessigů, která zde žila přinejmenším již před polovinou 17.

století. Jeden mužský příslušník této rodiny – Adam Lessig – se ve roce 1704 stal posledním odsouzeným, který byl v Perninku předán katu a popraven na Šibeničním vrchu za hrdelní zločin – vraždu perninské dívky Magdaleny Schnepkové, již spáchal o dva roky dříve. Jméno samoty Lessig je zaznamenáno už na mapě vzniklé při 1. vojenském mapování v polovině 18. století. Koncem 19. století (1890) zde stálo sedm domů, ve kterých bydlelo 52 lidí. Poblíž někdejší hájovny, u zastavení naučné stezky, stály čtyři další domy. Zbýlé dva domy se nacházely poněkud severněji směrem k Přední Hřebečné. Do současnosti se z osady, která své české jméno Lesík získala přizpůsobením německého názvu po 2. světové válce, dochovaly dva objekty – bývalá hájovna a dům stojící dále při cestě do Abertam.

Okolí osady je důležitou pramenou oblastí, z níž se pomocí unikátní technické konstrukce jímá voda pro abertamský městský vodovod, vybudovaný v roce 1909.

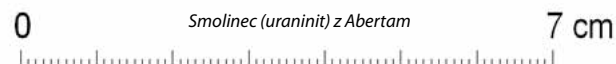
10 Uranový důl Jeroným

► N 50°22.383', E 12°49.083'

Rozsáhlá halda hlušiny na severním okraji Abertam je pozůstatkem po těžbě uranových rud, která v abertamském rudním revíru probíhala v letech 1946–1965. Hlavní těžnou jámou revíru byla v té době šachta Jeroným, jejíž ústí se nacházelo v areálu současného podniku Blex blíže ke středu Abertam.

Šachta Jeroným byla založena už

v 16. století, kdy se v Abertamech těžily stříbrné rudy. Byla pojmenována Hieronymus podle příslušníka hraběcí rodiny Šliků – Jeronýma Šlika. V roce 1949 byla šachta obnovena s cílem otevřít hlubší, v minulosti neprozkoumané části ložiska. Do roku 1960 byla prohloubena až na úroveň 8. patra, do hloubky bezmála 500 metrů. Stala se

tak jednou z nejhlubších šachet v jáchymovské oblasti.

Uranové zrudnění bylo v Abertamech na rozdíl od stříbrných rud vázáno na žilné struktury převládajícího směru SZ-JV. Celkem zde bylo objeveno několik desítek žil s mocností od několika milimetrů po maximálně 30–40 centimetrů. Jednoznačně nejbohatší z nich byla žíla A2, rozfáraná na všech osmi patrech dolu ve směrné délce 600 m. Poskytla 496 tun uranu, a stala se tak nejproduktivnější žilou jáchymovské oblasti vůbec. Kromě

růžového dolomitu a křemene obsahovala masivní smolincec v mocnosti až 30 cm, ale byly na ní také úseky s bohatým stříbrným zrudněním. Ze všech abertamských žil bylo dohromady získáno 922 tun uranu. Tímto objemem se abertamské ložisko řadilo k největším v tehdejší Československu. Bohatá žíla A2 se spolu se svým nadložním odžilkem RA2 zasloužila o to, že důl Jeroným v Abertamech zůstal posledním činným dolem na Jáchymovsku. Uzavřen byl až počátkem roku 1965.

Naučná trasa Pernink

1 Pernink

► N 50°21.951'; E 12°46.954'

Pernink vznikl jako hornická osada při bohatých nalezištích cínové rudy. Podle pověsti to byl medvěd (německy Bär), kdo vyhrabal z brlohu úlomek cínové rudy, a tím odkryl lidem ložisko. Odtud prý pochází původní jméno osady Peringer či Barringen. Hornická osada byla ale nejspíše nazvána po jednom z osadnických rodů. Prvním známým rychtářem byl Jorg Eggner, zvaný Peer. Pernink vděčí za svůj rozkvět rudám cínu a stříbra. Již v roce 1532 se stal městem a v roce 1559 mu majitel ostrovského panství Jáchym Šlik rozšířil privilegia.

Hlavní cínová ložiska se nacházel v žulové oblasti na Perninském vrchu a Vlčinci. Významná byla rýžoviška při potoku Bystřice. Dolování a rýžování kulminovaly v polovině 16. století, kdy jen v údolí Bystřice pracovalo 72 stoupopoven (drtíren rudy). Žily stříbrných rud se nacházely v oblasti břidlic, ve „stříbrném trojúhelníku“ na východ a severovýchod od Perninku.

Třicetiletá válka (1618–1648) rozvrátila hornictví. Změna majetkových vztahů dovedla protestantské horníky k exodu do Saska. S úpadkem hornictví hledalo obyvatelstvo náhradní obživu v řemeslech – jehlářství, sklářství, hrnčářství, rukavičkářství, brašnářství, punčochářství, krajčářství, lesnictví, čižbě a hudbě. Na začátku 19. století

byl v Perninku založen textilní závod. Otevření železniční trati z Karlových Varů do Potůčků a dále do Saska v roce 1899 přineslo obci nový rozkvět. Doba relativní prosperity, kdy v Perninku žilo až 2704 lidí (rok 1910), trvala s přestávkami do 30. let. Po 2. světové válce byla drtivá většina obyvatel násilně vystěhovávána.

Rány se postupně zacelují, čemuž pomáhají místní obyvatelé, chalupáři a česko-německé spolky. V současnosti je Pernink významným rekreačním a sportovním střediskem Krušných hor. Žije v něm 607 obyvatel (2020). Obec dokáže udržovat rovnováhu mezi rozvojem podnikání a potřebami ochrany krajiny a památek.

Znak obce Pernink stvrdil Jáchym Šlik v roce 1562. Rozdělený štít má vpravo červené a vlevo zlaté pole. Na spojnici ploch stojí stříbrná věž (okrouhlíce) se šlikovským znakem a šplhajícím medvědem. Na červeném poli jsou hornické symboly – železko s mlátkem a špičák s rýžovnickými hrabicemi.

2 Kontribučenská sýpka

► N 50°21.937'; E 12°47.024'

Jednou z nejzajímavějších budov Perninku, v Krušných horách naprostojedinele, je nenápadné kamenné stavení stojící mezi domy č. p. 105 a 108 – tzv. kontribučenská sýpka. Jde o sýpku či špýchar, který vznikl na základě nařízení císaře Josefa II. z roku 1788 a sloužil jako rezervní sklad obilí pro léta neúrody. Povinnost odvádět kontribuce (část zásob obilí) do sýpky se vztahovala na všechny poddané.

Josefský zákon o kontribučenských fondech a záložnách byl odrazem strašlivého hladomoru, který postihl české země i celou střední Evropu v letech 1771 a 1772 v důsledku extrémních výkyvů počasí a z toho plynoucí neúrody. Podle úředních výkazů podlehl hladu v Čechách od června 1771 do června 1772 nejméně 250 000 lidí, tedy asi desetina obyvatelstva, mnoho dalších lidí se navíc v nouzi rozhodlo pro vystěhování ze země. V Perninku tehdy údajně zemřelo na 150 lidí, v celé rakouské monarchii si pak hladomor vyzýdal na milion životů, což představuje mimořádnou demografickou katastrofu. Teprve požehnaná žeh roku 1772 učinila tomuto neštěstí konec.

Perninská kontribučenská sýpka má na přední straně velká vjezdová vrata a nahoře tzv. hůru pod polovalbovou

střechou. Do zadní zdi je na vnější straně vložen pískovcový reliéf o rozměrech 30 × 60 cm s postavou biskupa s mitrou na hlavě a biskupskou berlou v ruce. Na střeše se původně pravděpodobně nacházela věžička se zvoncem. Zda sýpka vznikla přestavbou staršího hospodářského objektu, nebo byla postavena až po vydání josefského nařízení, není známo.

Pro zatraktivnění pobytu návštěvníků obce i kulturních možností místních obyvatel chystá Pernink opravu kontribučenské sýpky, z níž by se do budoucna měla stát malá výstavní síň.

3 Kostel Nejsvětější Trojice

► N 50°21.955'; E 12°47.064'

První kostel, zasvěcený sv. Anně, byl postaven už krátce po založení Perninku, v letech 1537–1538. Šlo o jednoduchou dřevěnou stavbu, která stávala poblíž dnešní školy. Nedaleko pracovaly hlučné stoupy na drcení rudy a jejich hlomoz rušil bohoslužby.

Na počátku 18. století byl už původní kostel v tak špatném stavu, že musel být stržen. V roce 1714 začala stavba nového kostela Nejsvětější Trojice na dnešním místě na úpatí Kostelní hory. Kostel byl vysvěcen v prosinci 1716. Teprve v roce 1765 se však Perninští dočkali prvního faráře. Předtím téměř 230 let sloužili v Perninku mše faráři z Abertam či Horní Blatné, popř. místní věřící museli chodit do kostela až do vzdáleného Hroznětína.

Památkově chráněný kostel Nejsvětější Trojice je jednolodní obdélný barokní kostel s předsazenou hranolovou věží s jehlancovou střechou a trojboce uzavřeným presbytářem, při severní straně se nachází obdélná sakristie a obdélná kaple. Vnitřní prostory kostela jsou plochostropé, kryté rákosovým stropem. Vnitřní zařízení kostela tvoří hlavní oltář z počátku 18.

století a hlavním obrazem z 2. poloviny 18. století. Ostatní zařízení je většinou rokokové z 2. poloviny 18. století.

Při závěru kostela stojí dřevěný kříž, na němž byla umístěna litinová plastika Ježíše Krista z 2. poloviny 19. století, v současnosti už je kříž bez ní. V těsné blízkosti stojí podstavec po 2. světové

válce zničené busty významného pernického rodáka dr. Johanna Aloise Rennera (1784–1854), kanovníka chrámu sv. Víta v Praze a zakladatele nadace pro chudé studenty z Krušných hor. Proti kostelu je pak na žulovém stupni a litinovém soklu umístěna památkově chráněná socha Vítězného Krista vznášejícího se na zeměkouli, ze 2. poloviny 19. století.

4 Perninské rašeliníště

► N 50°22.063'; E 12°47.917'

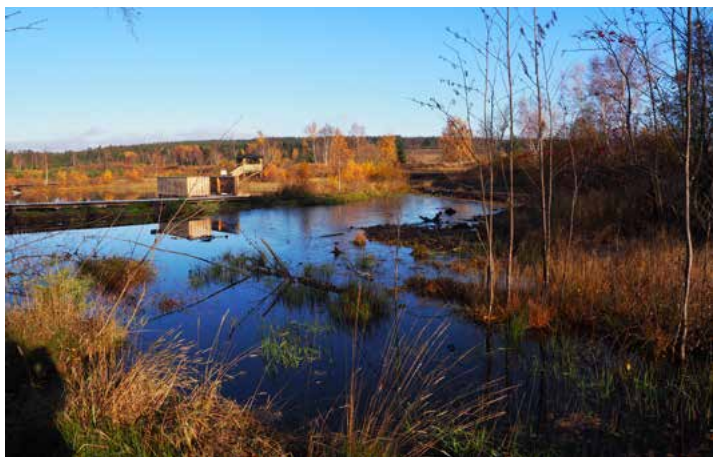
Vrchovištní rašeliníště vznikají humifikací rostlinných zbytků za omezeného přístupu vzduchu a živin. V Krušných horách je jich 240. Rašelina byla pro zdejší obyvatele od nepaměti zdrojem paliva a steliva na dlouhé, tuhé zimy.

Největší rašeliníště v okolí Perninku se nachází na planině směrem k Abertamům. Nazývalo se Bäringer Haad (Heide = rašeliníště i vřesoviště). Toto rašeliníště, původně mocné průměrně 3 m a mající objem 1 800 000 m³, bylo lokálně využíváno od přelomu 18. a 19. století. Velkoplošná těžba rašeliny probíhala v letech 1956 až 2007. Zpočátku těžil rašelinu Státní statek Dolní Žďár, od roku 1961 intenzifikovala těžbu STS Toužim a od roku 1995 firma HZ Binom z Toužimi, která frézovala rašelinu místy až na minerální podloží z kaolinizované žuly protkané sítí křemenných žil. Odhadem zde bylo vytěženo za celou historii 600 000 až 900 000 m³ rašeliny.

Dřívější těžba rašeliny borkováním pro domácí potřeby nijak výrazně narušila mokřadní ekosystém, protože rašeliníště stačilo částečně dorůstat. Zato velkoplošná těžba frézováním pro lázeňství a zahradnictví zničila rašeliníště na třech čtvrtinách plochy.

Na severním okraji rašeliníště zůstal zachován původní mokřad. Žijí tu např. tetřívěk, vzácní a chráněni motýli, obojživelníci a plazi, z rostlin se tu vyskytují rašeliničky, ostřice, suchopýry, vlochyň, klikva, šicha, kyhanka nebo rosnatka. Na rekultivovaných plochách se uchycují rané sukcesní stádia rostlin a hub.

Po zastavení těžby firma upravila a zalesnila terén, bohužel málo úspěšně, jak ukázala nevhodná skladba a značný úhyn sazenic. Účinnější revitalizace, spočívající ve zvýšení hladiny vody, zadržení vod a zaplavení mokřadních stanovišť, proběhla v letech 2018–2019 na ploše 66 ha. V Perninském rašeliníšti byl objeven světově ojedinělý minerál wampenit (organická sůl). Vrchovištní rašeliníště bylo v roce 2016 prohlášeno za přírodní památku Pernink o výměře 69 ha.

5 Rybná

► N 50°21.764'; E 12°48.204'

Osada Rybná (dříve Fischbach) je příkladem typického krušnohorského osídlení s výstavbou roztroušenou na velké ploše. Z původní osady se však do dnešní doby zachovala jen malá část, většina domů zanikla po druhé světové válce. Přesto se zde však dodnes dochovalo několik rázovitých krušnohorských chalup s hrázděnou konstrukcí, které byly postaveny pravděpodobně již koncem 18. století.

První známá zmínka o Rybné pochází z roku 1536, kdy Šlikové, jimž patřil Pernink i sousední Abertamy, postoupily městu Jáchymov lesy sahající od Blatenského vrchu až po Rybnou („Hinder Fischbach“). Zdejší lesy tak tehdy sloužily jako zásobárna dřeva pro jáchymovské stříbrné doly. Osada, která tu vznikla, byla pojmenována po potůčku Fischbach (Rybná),

pramenícím u výše položené osady Lesík. Dělíla se přitom na dvě části: severnější Horní Fischbach nad silnicí z Perninku do Abertam a Dolní Fischbach. Před rokem 1945 měla osada 25 domů s více než 150 obyvateli, po vysídlení německého obyvatelstva po 2. světové válce téměř zanikla, přibýly zde však objekty Horského statku Abertamy. Přestože z Rybné je to blíže do Abertam, kam chodily místní děti v minulosti i do školy, patřila Rybná s výjimkou dvou domů ve své horní části vždy pod Pernink. Abertamy sice opakovaně usilovaly o dohodu s Perninkem, aby Rybná byla začleněna do jejich katastru, Perninští však na to nepřistoupili.

Dříve, než byla ve 20. letech 20. století postavena nová silnice z Perninku do Abertam, vedly přes Dolní Rybnou dvě hlavní cesty mezi oběma městy. Spodní, vyústující pod benzinovou pumpou v Perninku, šla kolem starého železorudného dolu připomínaného již v 70. letech 16. století, a nazývala se proto Železorudná (v místním dialektu Eisenstanlwaach). Pohodlnější horní cestu využívá i současná naučná trasa Pernink.

6 Textilní průmysl

► N 50°21.984'; E 12°46.912'

Po zániku dolování na počátku 19. století se Pernink stal významným centrem textilní výroby a tuto tradici si udržel dosud.

Tradice textilní výroby v Krušných horách sahá do 16. století. V souvislosti se vznikem zámožné vrstvy obyvatel v souvislosti se stříbrným hornictvím,

až do 20. století bylo paličkování, bílé plátno, záchranou existence rodin.

Johann David Adalbert Meinel (1780–1844) v Perninku obchodoval s krajkami (1806), vyráběl krajky (1818), bílé prádlo a bavlněné zboží (1835). Meinel postupně vybudoval velký tex-

hutnictvím a mincovnictvím stoupla poptávka po luxusním zboží. Vysoce módní komoditou se stala paličkováná krajka po vzoru Benátek a Brabantu. Obchodování s krajkami, ruční vyšívání, zhotovování tylu a prýmků v Krušných horách podléhalo síti faktorů, kteří zadávali podomáckou výrobu. V obdobích materiální bídy

tilní podnik, kde zaměstnával přes polovinu místních obyvatel. Podnik „A. Meinel's Erben“ sklízely pravidelně vysoká ocenění na zahraničních výstavách. Založil pobočky ve Vídni, Budapešti, Milánu a Karlových Varech. V roce 1897 otevřel vlastní obchodní dům Bähringer Hof ve Vídni. Na počest Meinelů byla pojmenována ulice s Meinlovou továrnou (1862, strženou po 2. světové válce) a novou továrnou (1908).

Kromě Meinelů v Perninku úspěšně podnikaly firmy Prokop Poppenberger, Adalbert Reinel, Gebrüder Pfob, Hans Ströer, Kohlert & Co (krajky), Franz Bartl, Hermann Bartl (krajky,

výšivky) a další výroby prádla a drobné konfekce. Po 1. světové válce byly hlavními podniky Franz Bartl (Fraba), zabývající se hlavně výrobou ručních i strojových krajk, a GEC, která vyráběla prádlo a drobnou konfekci. Po odtržení pohraničí se stala součástí německého koncernu Neckermann a šila uniformy.

Po odsunu Němců a znárodnění továren přešla výroba pod Krajkou Kraslice. Na tradici bývalé továrny GEC navázaly postupně podniky LEKO a Triola. Také továrna Quilt v Perninku proslula výrobou prošívaných přikrývek a polštářů.

7 Socha Ježíše Krista

► N 50°21.948'; E 12°46.848'

Rodina Meinlů, která rozvinula textilní výrobu v Perninku, byla i nejdřívejším mecenášem obce. Z darů Meinlů vznikla i socha Ježíše Krista na tzv. Christusbergu.

Na konci 19. století se pozemek mezi starou továrnou firmy Meinl's Erben a perninským nádražím proměnil zásluhou bratrů Adalberta Prokopa Meinla a Karla Theodora Meinla v lesopark. Vedly jím tři cesty na nádraží a byly v něm vybudovány pěšiny, altánky, vodotrysky a další zařízení k odpočinku perninských občanů. Přímo nad radnicí byla postavena socha Ježíše Krista. Park se podle svých zakladatelů nazýval Meinlův park a celé návrší, označované předtím jako Šibeniční vrch (Galgenberg), získalo název Karlshöhe nebo podle Kristovy sochy Christusberg.

Bohatá rodina Meinlů, jejíž továrna na výrobu krajek a pleteného zboží byla v 19. století největším průmyslovým podnikem v Perninku a jejíž kraslická odnož stála u zrodu známého obchodního řetězce Meinl, byla nejdřívejším mecenášem obce a dlouhodobě se starala o její rozkvět. Zasloužila se například o elektrifikaci na konci 19. století, dala vyzdobit kostel Nejsvětější Trojice barevnými vitrážemi a zakou-

pila nový zvon, církvi darovala misijní kříž a sochu Ježíše stojící u kostela. Meinlové finančně podporovali dělníky svých továren. Dlouhodobě se podíleli na správě města. Adalbert Meinl obdržel v roce 1906 na hospodářské výstavě v Liberci vyznamenání od císaře Františka Josefa a byl povýšen do šlechtického stavu.

Po 2. světové válce Meinlův park zpusťl a téměř zanikl. Z iniciativy Lesů České republiky, projektantky ing. Maceškové a za příspěví dotace Evropské unie byl ale v roce 2011 obnoven a stal se znovu jedním z turistických lákadel Perninku. Socha Ježíše Krista byla opravena již dříve.

8 Lyžařské sporty

► N 50°21.922'; E 12°46.632'

Rozmach lyžování nastal v Perninku s přelomem 19. a 20. století a trvá dodnes.

Kolem roku 1910 byl v Perninku založen Spolek pro zimní sporty, který v roce 1912 uspořádal první závody v běhu na lyžích. Po první světové válce se obec mohla pyšnit hned třemi skokanskými můstky. První se nacházel u zatáčky silnice vedoucí do Nejdku. Byly na něm možné skoky okolo 20 m a později i delší. Druhý můstek byl při cestě na Vlčinec (Wölfling). Třetí, největší můstek s 20 m vysokou věží stál od prosince 1927 nad železničním viaduktem. Dosahovalo se na něm skoků i přes 50 m dlouhých, což byla

na tehdejší dobu mimořádná vzdálenost. Po dlouhou dobu byl považován za pozoruhodnost obce a vyrostlo na něm mnoho znamenitých skokanů. Lyžařské závody se v Perninku konaly každým rokem až do roku 1939. Obec, přezdívaná s trochou nadsázky „Druhý

Svatý Mořič“, se dostala do centra pozornosti blízkého i dalekého okolí.

Tradiční oblíbeného střediska zimních sportů si Pernink udržel i po druhé světové válce. Zaučoval se tu mimo jiné i Rudolf Höhnle, pozdější pětinasobný mistr Československa ve skoku na lyžích a nositel bronzové medaile z mistrovství světa ve Falunu v roce 1974. Na perninském můstku skákal naposledy v roce 1982.

Dnes už skokanské můstky v Perninku nestojí, ale běžecké lyžování zde má stále výborné přírodní podmínky. Pro zlepšení tréninkových možností byl vybudován osvětlený běžecký areál. Pernink je ve směru na Jelení

a Hřebečnou napojen na oblíbenou Krušnohorskou lyžařskou magistrálu. Na své si přijdou i milovníci sjezdového lyžování, pro něž jsou k dispozici tři skiareály (Velflink, Pod nádražím, Nad nádražím).

9 Viadukt

► N 50°21.857'; E 12°46.406'

K prudkému rozvoji průmyslové výroby na Nejdecku koncem 19. století podstatně přispěla stavba železniční trati, která v roce 1899 spojila Karlovy Vary se saským Johanngeorgenstadem, a umožnila tak nejen rozmach osobní, ale především nákladní přepravy. Celá náročná stavba železniční trati z Nejdku až na státní hranici, měřící 27 km a překonávající výškový rozdíl 360 m, trvala pouhé dva roky. V první etapě výstavby byl 28. listopadu 1898 otevřen pro nákladní dopravu úsek Nejdek – Horní Blatná a 15. května 1899 byl slavnostně otevřen i druhý úsek z Horní Blatné do Potůčků a dále do Saska.

Těsně před nádražím v Perninku ve směru od Nejdku se museli projektanti stavby vypořádat s terénní depresí, přes níž železniční trať přechází pomocí impozantního viaduktu. Náročná technická stavba, při níž muselo být podle dobových snímků odstraněno ohromné množství zeminy, se ujala specializovaná firma E. Czezowitczka a A. Weina z Brna. Perninský viadukt je tvořen šesti kamennými oblouky o rozpětí 2 × 8 m, 2 × 10 m a 2 × 12 m. V nejvyšším bodě dosahuje výšky 20 metrů. Stavba má svrchu tvar oblouku, klenutého směrem do svahu.

Obdobné, ale menší kamenné viadukty s rozpětím osm, resp. deset metrů byly postaveny také u Nových Hamrů.

Na budování železnice se podílely stovky dělníků z celé rakousko-uherské monarchie, kromě Čechů například i Poláci, Chorvati, Slovinci a další, a nechyběli mezi nimi ani proslulí italská barabové – námezdní železniční dělníci a zkušení tuneláři, kteří v Čechách postavili například i známý krušnohorský semmerink z Hrobu do Moldavy.

Železniční viadukt v Perninku představuje významnou technickou památku, dokládající vyspělost železničního stavitelství v českých zemích na konci 19. století. Jde o nejvýše položenou stavbu svého druhu v síti Českých drah (902 m n. m.), která do dnešní doby slouží svému účelu.

Výstavba viaduktu

Viadukt ve 20. letech 20. století

10 Důl Anna

► N 50°22.133'; E 12°46.067'

Trychtýřovitá prohlubeň u cesty je místem, kde ještě do přelomu 18. a 19. století pracovala šachta Anna, dobývající cínovou rudu z tzv. Horní žíly. Od šachty se táhne severním směrem téměř souvislá řada mělkých starých dobývek, dobře patrných zvláště v lese přibližně 100 m od zastávky. Méně zřetelný pruh dobývek lze sledovat i ve směru k jihu.

Podzemí dolu Anna, pojmenovaného podle perninské patronky, bylo odvodňováno stejnojmennou dědičnou štolou. Její ústí leželo při lesní cestě nedaleko od kapličky nazývané

v minulosti Schlägel Kapelle (něm. Schlägel = mlátek, hornické kladivo). Zatímco ústí šachty leží v nadmořské výšce zhruba 960 metrů, ústí odvodňovací štoly se nachází o 45 metrů níž. Maximální hloubka těžby tedy nemohla o mnoho překračovat 50 metrů. Koncem 18. století pracovaly v prostoru mezi štolou a šachtou Anna ještě štoly Antonín a Xaver a jámy Václav a Klement.

Voda vytékající ze starých štol ve svahu nad štolou Anna posloužila počátkem 20. století jako zdroj pro městský vodovod.

11 Důl Nanebevzetí Panny Marie

► N 50°22.150'; E 12°46.150'

Návří západně od Perninku, nad dnešní železniční tratí, bylo již od 16. století centrem intenzivní těžby cínových rud. Rudy se tu dobývaly ze dvou strmých paralelních greisenových žil přibližně severojižního směru, nazývaných původně Horní a Spodní žíla (Oberer, resp. Unterer Zug). Celé návří se nazývalo Zwitterberg (Zwitter = cínonosná hornina).

Nejvýznamnějším cínovým dolem byl důl Nanebevzetí Panny Marie (Maria Himmelfahrt Zeche), pracující na Spodní žíle. Rudy se zde těžily až do počátku 19. století.

Pozůstatkem po dobývání je výrazný pruh povrchových dobývek a propadlin, tzv. pinek. Začíná nedaleko sjezdovky Nad nádražím a táhne se téměř bez přerušení severojižním směrem na vzdálenost více než půl kilometru. Touto délkou se pinkový tah na Spodní žíle řadí k nejdelším v Krušných horách. Šířka pinek místy dosahuje až deseti metrů; podobná je i dnešní maximální hloubka. Kromě podélných pinek lze na několika místech ve směru žíly sledovat kruhové prohlubně s valem, kde dříve stávaly

šachty. Hlavní jáma se stejně jako celé rudní pásmo jmenovala Nanebevzetí Panny Marie. K ní vedla stejnojmenná dědičná (odvodňovací) štola, která ústila pod železniční tratí. Tato štola umožňovala těžbu z hloubek přes 70 metrů.

Kromě štol Nanebevzetí Panny Marie bylo ve svahu nad železniční tratí vyraženo ještě několik dalších mělkých štol. Ústí jedné z nich, štoly Josef, je dosud dobře patrné vlevo od cesty k následující zastávce.

12 Městský vodojem

► N 50°22.278'; E 12°46.377'

Vzrůstající počet obyvatel Perninku vyvolal na počátku 20. století nutnost řešit otázku centrálního zásobování města pitnou vodou. Zadáání postavit městský vodovod obdržela teplická firma G. Rumpel, která se podobného úkolu zhostila úspěšně již o tři roky dříve v sousedních Abertamech.

Přípravné práce začaly v roce 1911, kdy v blízkosti lesní kapličky severozápadně od Perninku byla podchycena voda z několika zdejších starých štol na cínovou rudu a svedena do nádrže pod cestou. Voda z těchto štol byla velmi chutná a čistá, takže ji nebylo nutné ani speciálně čistit. Ze svrchní nádrže, označované jako Wasserschloss, byla voda vedena potrubím do většího vodojemu v blízkosti železniční tratě z Perninku do Horné Blatné. Místo bylo následně osázeno velkým počtem smrků. Odtud vedlo potrubí šikmo přes louku směrem k Nádražní ulici a zde bylo napojeno na městský vodovodní řad. Slavnostní vysvěcení nového městského vodovodu proběhlo 17. listopadu 1912.

Na vodovod bylo hned od počátku připojeno 168 domů v Perninku. Tlak

byl přitom tak velký, že bylo možné vodu rozvádět samospádem i do výše položené Andělské ulice na protějším svahu nad Bystřicí. Našli se ovšem i tvrdší odpůrci novinky, kteří se i nadále spoléhali na vlastní studny. V současnosti je Pernink převážně zásobován vodou z Hřebečné.

13 Městský park

► N 50°22.120'; E 12°46.929'

Výrazný rozvoj Perninku za první republiky souvisel s úspěchy textilního a rukavičkářského průmyslu i cestovního ruchu. Promítl se i do snah města a místních spolků o zvelebení veřejných prostranství. Velkou roli při tom sehrál perninský Okrašlovací spolek, založený už v roce 1906. Jeho zásluhou vznikl po roce 1930 Městský park naproti křižovatce ulic Blatenské a Nádražní.

V parku se nacházela síť cestiček a laviček k odpočinku, velké hřiště využitelné i jako kluziště, malý labyrint a „zřícenina hradu“. Dominantou parku byla kašna s dva metry vysokou sochou bájného rytíře Siegfrieda z rodu Niebelungů, přenesenou sem z jiného místa v Perninku. V parku se po jeho dokončení odehrávaly městské slavnosti a stavěly se tu májky.

V roce 2016 byl Městský park opět obnoven, funkční je znovu i kašna. Původní socha Siegfrieda, v roce 1945 zničená podobně jako řada jiných památek v Perninku, byla nahrazena novou. Na okraji parku roste památný strom – zhruba čtyři metry vysoký jilm horský s krásnou košatou korunou, jehož stáří se odhaduje zhruba na sto let. V parku u potoka byl nedávno vy-

sázen strom česko-německého přátelství – jeřáb, symbol Krušných hor.

V roce 2011 byl vyhlášen další památný strom – Vetešníkův jasan, který se nachází v centru obce poblíž mostku přes Bystřici proti obecnímu úřadu. Jasan ztepilý vyniká mimořádným vzrůstem (výška 22 m, obvod kmene 366 cm), stářím (cca 120 let) i estetickou hodnotou.

14 Mlýny v Perninku

► N 50°21.662'; E 12°47.142'

Hlavním zdrojem energie pro provoz pernických dolů, stoup, hutí, pil a mlýnů byla do konce 19. století voda z říčky Bílá Bystřice. Ta byla prostřednictvím řady vodních náhonů sváděna do míst, kde mohla roztáčet vodní kola, jež pak poháněla všechna potřebná zařízení. Přimo v centru Perninku, pod původním kostelem na levém břehu Bystřice, pracovaly například stoupy na drcení rudy. Uvádí se, že v době největšího rozmachu hornictví v 16. století jich v Perninku stálo 72, a i když tento počet je pravděpodobně nadsazený, muselo jít nepochybně o velmi čilý a hlučný provoz.

Už od nejstarších dob existoval v Perninku i obilný mlýn, který patřil zakladatelům města hřabatům Šlíkům; poslední zprávy o něm jsou z r. 1563. V místě domu ev.č. 12 byl od r. 1633 v provozu tzv. spodní mlýn, který sloužil k mletí obilí i jako pila. Voda k němu byla přiváděna náhonem z Bystřice, přítok byl posilován ještě vodami potůčku stékajícího od Perninského rašeliniště. Podle katastrální mapy z r. 1842 byl v té době využíván už jen jako pila. Po r. 1788 dostal pernický pekař Johann Hermann povolení od ostrovské vrchnosti postavit obilný mlýn v horní části Perninku. Tento horní mlýn stával u dnešního č. p. 39 mezi Blatenskou a Bludenskou ulicí a vodu bral rovněž z náhonu sve-

deného z Bystřice. V těchto místech již v 16. století stály hutě, koncem 19. století zde pak vznikla první vodní elektrárna.

Pernink měl v minulosti i další mlýnská zařízení. K r. 1544 je zmiňován mlýn na mletí kůry pro výrobu činidla k vydělávání kůží. Dalším zařízením byl mlýn na výrobu modré kobaltové barvy. Ví se o něm pouze to, že byl stržen v roce 1643 a že stával kdesi ve svrchní části obce. Berní rula z r. 1654 uvádí také mlýn na výrobu střelného prachu. Ten stával na severním okraji Perninku při spojnici Bludenské a Andělské ulice a byl stržen v r. 1767. A v polovině 17. století ještě stál v Perninku, patrně v jeho střední části poblíž stoupu, i mlýn, ve kterém se bělily kůže.

15 Cesta na Vlčinec (Wölfling)

► N 50°20.917'; E 12°47.600'

Ještě dříve, než byly Krušné hory trvale osídleny, procházelo jimi ve středověku několik obchodních stezek, které spojovaly české vnitrozemí se Saskem a vzdálenějšími oblastmi Německa. Jeden z těchto horských pasů vedl ze saského Schwarzenbergu přes dnešní Potůčky a Horní Blatnou do Perninku, kde se dělil na dvě větve.

Jedna větev, kterou v podstatě sleduje dnešní silnice, vedla po levém břehu Bystřice přes Pstruží a Merklín do Hroznětína a odtud dále do Ostrova či Karlových Varů. Těto tzv. hroznětínské stezky se vozkové obávali kvůli její příkroosti a značné kamenitosti. Proto volili zejména v létě raději obchvat přes Vlčinec (Wölfling) – tzv. velflinskou cestu. Její význam poklesl až po úpadku dolování na počátku 19. století a po vybudování kvalitnější silnice z Merklína do Perninku v polovině 19. století.

Velflinská cesta stoupá z údolí Bystřice v Perninku (825 m n. m.) šikmo svahem kolem někdejší hájenky do

nadmořské výšky 900 m pod Dračí skálou a dále mírněji na Jelení hřbet (963 m n. m.), kde dosahuje nejvyššího bodu. Zde se cesta dříve opět dělila do dvou větví obcházejících severně nebo jižně kótu Velflík (977 m n. m.) a spojujících se ve východní části zaniklé osady Vlčinec či Velflík (Wölfling). Na počátku první světové války byla cesta v rámci nouzových prací upravena a její jižní trasa u Wölflingu byla zčásti nově vybudována. Bylo tak možné se po ní pohodlně dostat k někdejší oblíbené výletní restauraci a myslivně (860 m n. m.). Odtud pak poměrně mírnější, stále však dosti příkrý sestup do údolí vedl směrem na Lužec a do Děpoltovic. Druhou variantou, kterou však nezaznamenává katastrální mapa z roku 1842, mohl být obchvat Vlčince a sestup traverzem k Odeři nebo Hroznětínu. Tomu, že zde v dávné minulosti mohla existovat stezka, nasvědčuje nedávný nález bronzového depotu vysoko nad Hroznětínem.

16 Dračí skála

► N 50°21.017'; E 12°47.200'

Dračí skála (952,5 m) je jedním z nejlepších přírodních odkryvů žul krušnohorského plutonu. Skalní výchoz je tvořený převážně z porfyrické biotitické žuly staršího intruzivního komplexu karbonského stáří. Malebná skalní dominanta leží asi 1 km jv. od železniční stanice v Perninku, která je po šumavské Kubově Huti druhou nejvýše položenou stanicí v Čechách (915 m n. m.).

Přes 100 m dlouhá a asi 10 m vysoká skalní hradba vznikla v důsledku mrazového zvětrávání odkrytého skalního masivu na vrcholu kopce. Trhacími účinky mrznoucí vody vznikly po stranách výchozu mrazové sruby. Jejich stěny postupovaly směrem k vrcholu, až se přiblížily natolik, že utvořily protáhlou skalní hradbu. Po celém obvodu skály leží sut z nakupených bloků. Jednotlivé bloky v okolí skalního výchozu byly dále rozvrženy po svahu soliflukcí. Soliflukce (půdotok) je plíživý pohyb hustého, rozbředlé-

ho půdního pokryvu na trvale zmrzlé půdě.

Na skalních výchozech je velmi dobře vyvinutá původní kvádrová odlučnost, která je zvýrazněna zvětráváním žuly podél puklin. Tři na sebe kolmé odlučné směry doplňují trhliny kosých směrů. Místy je ve svrchních partiích skály patrná i odlučnost žokovitá, tvořená jakoby na sebe naskládanými plochými oblými balvany. (Ukázkovým příkladem tohoto jevu jsou Moučné pytle ve Slavkovském lese.) Na povrchu zvětralé žuly lze místy pozorovat selektivní vyvětrávání („vypádnutí“) živcových vyrostlic.

V minulosti byla Dračí skála oblíbeným vyhlídkovým místem, v současné době je kvůli vysokému lesnímu porostu výhled omezen. Na jih od ní se nachází přírodní rezervace Oceán, rozsáhlé vrchovištní rašeliniště s ostřicí mokřadní a s porosty borovice blatky. Vrchoviště je obklopené smrkovými lesy.

17 Perninské panorama

► N 50°21.515'; E 12°46.959'

Nejlepší pohled na Pernink, objevující se na nesčetném množství starých pohlednic, se naskýtá od silnice nad sjezdovkou Velflink.

Při pohledu od silnice přicházející z Nejdku lze spatřit centrum Perninku. V údolí Bílé Bystrice zřetelně vystupuje střecha kostela Nejsvětější Trojice. Za kostelem se zdvihá Kostelní hora (875 m), kde se v 16. století těžily stříbrné rudy a kde po roce 1945 proběhla krátká prospekce na uran. Vpravo od kostela je vidět budova základní školy a dále při silnici do Abertam novodobá panelová zástavba a za ní obecní hřbitov, založený krátce před 2. světovou válkou. Obzor uzavírá 1040 m vysoký Blatenský vrch a vpravo od něj by bylo možné spatřit jen o něco málo nižší (1027 m) Plešivec, oba s rozhlednami.

Perninské panorama se v plné míře otevřelo v srpnu 1915, kdy byla v rámci nouzových prací postavena nová stěrková silnice spojující Pernink s Nejdkem. Do té doby města spojovala jen špatně udržovaná, nebezpečná cesta z 18. století. Když se v roce

1910 stal Nejdeček sídlem okresu, byly k němu připojeny obce Pernink, Horní Blatná a Abertamy, které historicky patřily pod okres Jáchymov. Na novou správní příslušnost si obyvatelé dlouho zvykali, protože horský předěl mezi Nejdkem a Perninkem tvořil i jazykovou hranici mezi západokrušnohorským a chebským dialektem němčiny.

Hornická poznávací trasa Přebuz

1 Hornická kolonie Přebuz

► N 50°21.999'; E 12°37.142'

Přebuz (dříve Frühbuß) vznikla jako hornická kolonizační osada na jindřichovickém panství. Roku 1340 rod Pliků koupil ves Jindřichovice s okolními ložisky cínu. Zpočátku se cínová ruda kasiterit sezónně rýžovala z náplavů potoků. V 16. století za panství Šliků vzniklo kolem cínových dolů renesanční sídlo jménem Friebes (1542) či Fruepis (1543). V letech 1553–1713 byla Přebuz poddanským městečkem.

Z té doby pocházejí nejstarší památky – přebuzský, rudenský a další vodní příkopy, zbytky rýžovišť, povrchových dolů a štol, části zařízení kostela a spisy luteránského kazatele Adama Zephelia (např. Neue Jahrespredigt, 1610).

Po Bílé hoře bylo Šlikům jindřichovické panství vyvlastněno, a prodáno Nosticům. Kolem roku 1680 žil na Přebuzi katolický farář Daniel Ignác

Josef Mayer, který později proslul jako pražský arcibiskup, předseda komise pro svatořečení Jana Nepomuckého a iniciátor pěstování brambor ve strádajícím Krušnohoří. K hornickým památkám barokní doby patří dědičná štola sv. Alžběty a divoce rozeklaný okrsek Zechengebirg.

V době úpadku a zániku hornictví si lidé vydělávali paličkováním krajek, šitím tylu a rukavic, výrobou perletových knoflíků a prací v továrnách v Kraslicích, Nejdku a Eibenstocku. Rodiny se zajišťovaly skromným zemědělstvím, rýpáním rašeliny na otop i pašováním zboží.

Nadějí pro obec se stala otvírka cínového dolu Otto v jihozápadním cípu Přebuze v roce 1933. Těžba a úprava rud byla za druhé světové války podstatně rozšířena.

Po válce byla většina německých obyvatel Přebuze vyhnána z vlasti. Zatímco v roce 1945 žilo na Přebuzi 1 219 obyvatel, v roce 1947 jich zbylo 269. Hrozící zánik obce odvrátilo zahájení báňského průzkumů na rudy uranu (1946–1947) a cínu (1948–1958). Z po-

loviny 20. století se zachoval skelet úpravný rud, Hlavní jámy (technická památka) a měnirny Ritterovy jámy.

Od roku 1980 se Přebuz profiluje jako turisticky přitažlivé místo ve stejnojmenném přírodním parku. Patří se 75 obyvateli k nejmenším městům v ČR.

2 Přebuzský vodní příkop

► N 50°21.960'; E 12°36.943'

Přebuzský dědičný vodní příkop (Frühbußer Erbgraben) byl uměle vyhlouben v polovině 16. století za panství Šliků. Příkop přiváděl vodní proud, odkloněný z říčky Rolavy pod pramenným rašeliništěm u státní hranice, na Přebuz, kde poháněl těžní stroje, stoupy (drtírny rud), rudní mlýny a byl třídícím médiem plavišť a rýžovišť cínové rudy.

Příkop začínal 4 km severně od Přebuze pod pramenným rašeliništěm Brumeisen. Dřevěný rozdělovač vody ve tvaru písmene Y, vložený do koryta Rolavy, odváděl část proudu důmyslně rozměřeným náhonem po pravém údolním svahu Rolavy, po úpatí kopce Smrčina a kolem myslivny na Přebuz.

Odpadní vody pak byly sváděny do regulovaného koryta Rotavského potoka, protékajícího Přebuzí. Dědičný příkop je celkem 5,5 km dlouhý, po započítání regulovaného úseku potoka měří ještě o kilometr více. Obec Přebuz udržovala dědičný příkop do roku 1945 jako vodní zdroj pro domácí hospodářství a dílny.

Tím, že příkop převáděl vodu z povodí Rolavy do povodí Rotavy, zásadně ovlivňoval hydrologický režim krajiny. Po odsunu německých obyvatel vodní příkop přestal být udržován a částečně vyschnul. Je však ještě v lesích a na loukách dobře čitelný. Patří k nejstarším technickým památkám celých Krušných hor.

3 Ritterův cínový důl

► N 50°21.904'; E 12°36.839'

Ritterův cínový důl, pojmenovaný podle příjmení zahraničního investora, je dominantou Kovářského návrší (Schmidtenbergu) v jihozápadní části Přebuze. S hloubením šachty bylo započato v roce 1909. Tehdy byla jáma hluboká 28 m a jmenovala se Čerstvé štěstí (Frischglück). Těžební záměr překazila první světová válka.

S dobýváním cínových rud v Ritterově dole mohla začít až v roce 1933 firma Tříkrálové cínové důlní těžbařstvo (Zinnbergwerk Dreikönigszeche). Před vypuknutím druhé světové války dosáhla jáma konečné hloubky 120 m. Z tohoto hloubkového patra byla za války vyražena 600 m dlouhá dopravní chodba jihozápadním směrem k Hlavní jámě (Hauptschacht), která fungovala jako těžní jáma i pro rudniny z Ritterova dolu. Všechny přebuzské rudy byly pak zpracovávány v centrální úpravně na úpatí Hartelsbergu (Čertovy hory).

Nyní se na místě Ritterova dolu nachází betonový skelet bývalé transformátorové stanice. Ostatní budovy včetně dřevěné těžní věže byly v roce 1966 strženy. Betonové základy stroj-

ní a kompresorové stanice jsou ještě znatelné. Těžní jáma byla v roce 1981 zasypana a její ochranné pásmo bylo ohrazeno. Okolím jámy se táhnou rovnoběžné řady propadlin (pinek), které vyznačují průběh cínonosných pásem ložiska Přebuz ve směru severovýchod-jihozápad.

4 Žulové skalky

► N 50°21.652'; E 12°36.060'

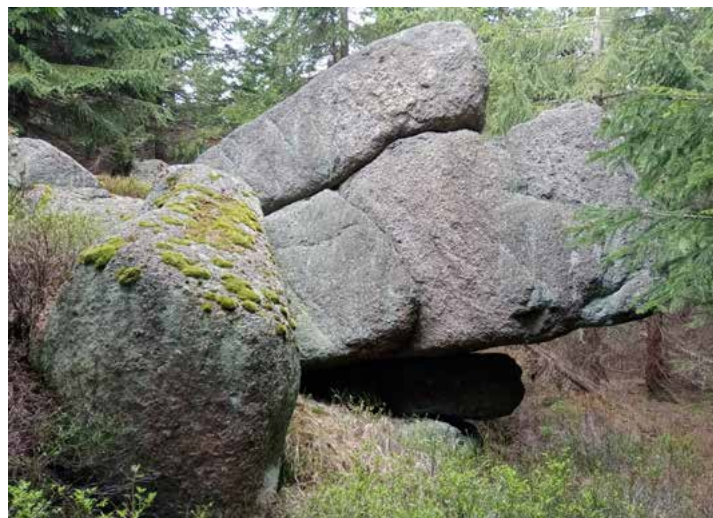
Celá trasa poznávací stezky vede po žulách (granitech) karbonského stáří. Krušné hory včetně Přebuzi patří ke klasickým oblastem světa, kde byl zkoumán vývoj žulových magmat a jejich souvislost s ložisky cínu, wolframu, lithia a dalších kovů. Přebuzské žuly jako součást karlovarského plutonu se protavily zemskou kůrou v podobě tělesa jazykovitého tvaru, mocného kolem 10 km. Na Přebuzi pak eroze od-

kryla soubor žul mladšího komplexu, starého 327–320 miliónů let. Tyto žuly vznikly v pozdější fázi vývoje magmat, která vedla k jejich obohacení cínem, fluorem, lithiem, rubidiem, fosforem a radioaktivními prvky.

Vyšší koncentrace plynných a kapalných fluid v žulovém magmatu přispěla k výstupu a utužení tavenin nezvykle vysoko a mělce (zhruba 1–2 km) pod tehdejší povrchem terénu. Přebuzské žuly mají proto místy unikátní strukturu, jakou známe třeba z přírodních drah sopek. Obsahují vedle vyrostlic křemene a živců a zrn základní hmoty ještě mnoho velmi jemně zrnité hmoty, která místy převládá. Na skalce schované u cesty tvoří taková žula ostře ohraničenou buňku (xenolit) kulovitého tvaru a metrových rozměrů.

Dalším unikátem na západním svahu Hartelsbergu jsou „vrstevnaté“ žuly, kde se rytmicky střídají hrubé a jemně zrnité partie. Střídání struktur a složení žul bylo vyvoláno fázovou nerovnováhou magmatu poté, co tlak fluid v magmatu postupně otvíral trhliny v nadložní hornině.

5 Vrch Hartelsberg

► N 50°21.447'; E 12°36.158'

Dokonale vytvarovaný kužel kopce Hartelsberg dosahuje výšky 987 m n. m. Je dominantou a hrdostí hornické Přebuze. Ač mu starosedlíci, pověsti, mapy, knihy i archivy už od šlikovských dob neřeknou jinak než Hartelsberg, vykořeněná poválečná léta ho přejmenovala na Čertovu horu. Hora je opředena legendami a příslovími o bohatství cínových rud. „Kdo by vytěžil všechny cín v Hartelsbergu, může si ukovat zlatý řetěz, kterým ovine horu dvakrát kolem úpatí.“ „Komu patří Hartelsberg, může si jezdit po lese na zlatých kravách“.

Když byl kopec ještě holý v důsledku kyselých exhalací plynů a následných polomů, bylo odtud vidět do šesti pohoří: stupňovitých Krušných hor, Smrčin, Českého lesa, Slavkovského lesa, Tepelské vrchoviny a Doupovských hor. V zimních inverzích vystu-

pují tato pohoří ze mračných podušek podkrušnohorských pánví jak ostrovy. Severovýchodní žulové úbočí Hartelsbergu, přikloněné k Přebuzi, je hustě provrtané povrchovými a hlubinnými cínovými doly. Z jižních směrů, od zaniklé vsi Břidlová (Schieferhütten) a okolí, je vyraženo do fylitového úbočí několik kutacích štol na rudy železa, manganu, stříbra a uranu.

6 Panský důl

► N 50°21.597'; E 12°36.512'

Divoce romantické úbočí hory Hartelsberg je rozezláno stopami dolování cínové rudy. Najdeme zde výrubu po povrchovém sestupkovém dobývání a propadliny (pinky), které vznikly zborcením nadloží do vyrubaných podzemních prostor. Místu se říká Zechengebirg (Důlní okrsek). Cínová ruda se zde těžila prokazatelně od poloviny 16. století až do roku 1815. Hluboké rýhy lomů a pinek vytvářejí dohromady 44 rovnoběžných řad. Směr a šířka povrchových lomů kopírují průběh vydobytých zrudněných pásem směru JZ-SV.

Podzemní a zasáklá povrchová voda byla v dolech sváděna nebo přečerpávána do dědičné odvodňovací štoly sv. Alžběty (St.-Elisabeth

Erbstollen), která podsedá všechny doly. Voda v ní odtéká samospádem do údolí Rotavského potoka pod koupařským.

Do hlubokých, svislých zálomů žulového masívu sestupuje studený vzduch. Díky tomu se zde drží sníh někdy až do června.

Po roce 1930 byla z dolu Otto vyražena pod Zechengebirg v hloubce 60 m průzkumná štola. Bylo zjištěno, že částečně zavalené sařiny sahají až 65 m hluboko pod terén a zadržují nebezpečné rezervoáry vody. Na dně zalesněné terénní deprese, která vznikla vícestupňovým závalem podzemní komory Panského dolu (Herrenzeche), mizí v určitých obdobích roku potůček jako do krasového závrtu.

7 Těžní věž Hlavní jámy

► N 50°21.607'; E 12°36.710'

Hlavní šachta (Hauptschacht, Jáma Přebuz) se nachází nad jedním z nejbohatších a nejproduktivnějších cínových okrsků Krušných hor. Podle původní důlní dokumentace je hluboká 170 m. Vznikla proražením starší slepé šachty, původně spojující patra dolu, až na povrch. Hlavní jáma byla v činnosti v letech 1940 až 1958. Nyní je zatopená a její ústí je zajištěné betonovou deskou.

Z těžní věže se uchoval železobetonový skelet, který je evidován jako technická památka. Z tříposchodové budovy vyčnívá šestiboká věž. Celý objekt se zešíkmenou střechou měl dřevěné bednění, které opadlo po roce 1970. Vrcholku těžní věže do-

minoval asi do roku 1975 dřevěný hornický symbol—zkřížené kládívko s mlátkem a nápis Zdař Bůh. Pod násypkami se nachází vysypaný kužel cínonosné rudniny—greisenu.

Od Hlavní jámy se táhne na východ dlouhá betonová stěna. Ta je pozůstatkem zastřešené chodby, kudy dělníci tlačili vozíky vytěžené rudy směrem k úpravně rud.

Hlavní jáma je v hloubkovém patře 60 m propojená chodbou se starší jámou Otto z roku 1930. Jáma Otto, pojmenovaná podle zahraničního investora, je asi 100 m východně od Hlavní šachty ve směru prohlídky. Je hluboká 60 m, nyní zasypaná, zarostlá a ohrzená, s odstřelenou těžní věží.

8 Úpravna rud

► N 50°21.613'; E 12°36.825'

Cílem úpravny bylo zušlechťování vytěžené rudniny, která obsahovala průměrně 0,4 % cínu. Výsledkem byl rudní koncentrát obsahující až 51 % cínu. Nositelem cínu byl minerál kassiterit, který je většinou jemně rozptýlený v šedých pruzích křemenného greisenu pronikajících žulami. Jako vedlejší produkt se zde za 2. světové války vyráběl ze stejné rudniny, která obsahovala i 0,7 % arzenu, koncentrát s obsahem až 64 % arzenu. Hlavními nositeli arzenu byly nerosty löllingit, arzenopyrit a skorodit.

Úpravna rud byla uvedena do provozu krátce po zahájení těžby na dole Otto v roce 1933. Obnovena byla v letech 1942 a modernizována 1944. Práce v úpravně skončily v květnu 1945. V úpravně se ruda nejdříve drtila a mlela a potom rozdrůžovala ve vodním proudu na gravitačním principu pomocí sazeček a splavů. Technologické vybavení se skládalo z hrubé úpravny, plavíci jednotky a od roku 1944 také z flotace, která využívala principu různého povrchového napětí zrn rud a hlušiny. Přebuzskou úpravnu prošlo celkem 47 000 t rudy.

Z úpravny rud se zachoval železobetonový skelet se zbytky nosičů technologického vybavení.

Vedle úpravny byla v letech 1953–1958 navržena rudní halda při báňském průzkumu Severočeských rudných dolů. Kolem roku 1984 byla část haldy odvezena ke zpracování v úpravně rud závodu Stannum v Krásně. Zbytek hald byl od konce 70. let asi do roku 2011 rozebírán a odvážen na lesní komunikace. Průběžně rozkrývaná halda otevřela cestu k vědeckým informacím o vzniku ložiska rud. Poskytla cenné vzorky do sbírek Národního muzea v Praze, Karlovy univerzity, Bergakademie Freiberg, Vysoké školy báňské v Ostravě a regionálních muzeí. Nyní je pozemek po bývalých haldách zplanýrován a za-

9 Odkaliště

► N 50°21.697'; E 12°36.935'

Odkaliště sloužilo k usazování odpadních kalů, které vznikaly v přilehlé úpravně rud. Vzniklo v souvislosti se zahájením provozu úpravně krátce po roce 1933 a s její modernizací v roce 1942. Dílo bylo opuštěno v květnu 1945.

Odkaliště je kaskádou tří báňských rybníků pod úpravnou rud, v terénní depresi, která sleduje okraj souvislého lesa mezi důlním areálem Otto a údolím Rotavského potoka. Horní nádrž, nejblíže k areálu úpravně, se tradičně nazývá Schlemmteich (Plavící rybník). Její hliněná hráz se někdy v 60. letech 20. století protrhla, voda unikla a usa-

zený jemný písek ze dna nádrže si bagrovali a odváželi místní chalupáři a chataři. Nyní je dno nádrže z různového kaolinického písku nepravidelně rozbrázděno jámami a valy. Tůňky osídlila mokřadní vegetace a fauna.

Nižší dvě nádrže odkaliště rud, které obrůstající hustým smrkovým lesem, mají dosud funkční hliněné hrázce a zadržují srážkovou vodu. V jejich těsné blízkosti se nacházejí výdušné světlíky, které komunikují s zatopenou dědičnou štolou sv. Alžběty.

!!! Terén je podmáčen, vstup na vlastní nebezpečí!!!

10 Jitřní štola

► N 50°21.704'; E 12°37.083'

Jitřní štola (Gut Morgen Stollen) patří k nejstarším hornickým památkám Přebuze. Byla vyražena v 16. století. Touto štolou horníci vstupovali do stejnojmenného dolu, který rozfáral cínové ložisko. Důl Gut Morgen v důlním krsku Přední Zechengebirg byl v činnosti s přestávkami až do 18. století. V letech 1940–1958 Jitřní štola sloužila jako sklad důlních trhavin, odtud její nový název Chodba pro uložené trhavin (Sprengstoffstrecke).

Štola ústí pod hornickou kolonií - tzv. Sídlištěm, postavenou za druhé světové války při silnici z Přebuzi k dolu Otto. Nachází se pod trasou

elektrického vedení. Nyní je ústí štoly z bezpečnostních důvodů zamřížované a vytéká z něj železitá důlní voda.

Před rokem 2000 byla štola ještě otevřená a průchodná až k závalům, které se na povrchu terénu projevují pinkami. V posledních desetiletích dochází nad trasou štoly, zejména kolem obytných domů Sídliště, k opakovaným propadům. Zatím poslední propad přímo v silnici musel být sanován v roce 2020.

!!! Terén je podmáčen, vstup na vlastní nebezpečí!!! Doporučujeme vstup od silnice, podél ohrady s koňmi.

Propad nad Jitřní štolou v roce 2020

11 Alžbětina dědičná štola

► N 50°21.603'; E 12°37.195'

Štola měla funkci odvodňovací, větrací a únikovou. Propojovala několik cínových dolů v okrsku Zechengebirg. Provozovatelé dolů tuto dědičnou štolu vyrubali a po staletí udržovali společnými silami a náklady.

Alžbětina štola vznikla ve 40. letech 16. století pod původním jménem Bartolomějská (Bartholomäusstollen). V 18. stol. byla prodloužena pod oksek Zechengebirg, přejmenována na Alžbětinu (Elisabeth Stollen), ač se jí říkalo i Thomova štola podle majitele pozemku. Dílo bylo opuštěno mezi lety 1811 a 1815 v důsledku opakovaných katastrofických závalů, které měly za následek konec dolování v celém okrsku. Za druhé světové války byl proveden pokus o zpřístupnění štoly, který se však nezdařil pro velké přítoky vod a obnovené závaly.

Dědičná štola ústí na pravém břehu Rotavského potoka v nadmořské výšce 852 m. Vede přibližně pod okrajem souvislého lesa směrem k severozápadu. Je vystrojena několika výdušnými šachticemi (světlíky). Výše pak štola podsedá důl Otto v hloubce 34 m a Panský důl v Zechengebirg v hloubce 47 m.

Nyní je ústí dědičné štoly zabořené a zaplavené. Poznáme ho jen podle sníženiny terénu a mohutného výronu důlní vody. Voda je dál odváděna drenážní rýhou v mokřadu, který je sám o sobě botanickým rájem, do Rotavského potoka pod koupalištěm.

!!! Terén je podmáčen, vstup na vlastní nebezpečí!!!

12 Buchar

► N 50°21.615'; E 12°37.257'

Podél silnice, která se kroutí kolem koupaliště na Přebuz, se dříve rozléhalo dunění bucharu na roztloukání cínové rudy. Proto se místu zvukomalebně říkalo Na bucharu (Am Bucharich). Horníci sem přiváželi vyrubanou a přebranou cínovou rudu z přebuzských dolů k dalšímu zpracování.

V předem určených dnech se rozléhalo bušení stoup ve dřevěné stouповně. Stoupu si můžeme představit jako soustavu svisle se pohybujících okovaných klád (pěcholů), které roztloukaly rudu na velkých blocích pevné a tvrdé žuly (stouповacích kamelech). Stoupa byla poháněna vodním kolem. Vodní proud byl přiváděn ke stoupě z dolní části Přebuze umělým vodním náhonem, kterému se říkalo Karlův příkop (Karlgraben). Dříve proudilo korytem Rotavského potoka

v osadě více vody než dnes, protože potok byl posílen o část vody z říčky Rolavy, přiváděné umělým příkopem. Provoz přebuzských dolů, stouповny a přilehlé cínové hutě skončil nejpozději v roce 1815.

Po stouповně zůstal pruh kopečků hlušiny, která lemují silnici kolem koupaliště. Kopečky štěrku a písku zarůstají vřesem, borůvkám, arnikou a smrkem. Pozůstatkem stouповny je stouповací kámen s trojicí důlků, který leží na soukromé zahradě na Přebuzi. Pozorné oko ještě dokáže vyčíst na louce vedle stanoviště poznávací stezky sotva patrný žlábek po někdejším vodním náhonu.

13 Kostel sv. Bartoloměje

► N 50°21.915'; E 12°37.173'

Současný kostel sv. Bartoloměje je již třetí sakrální stavbou na Přebuzi. Navazuje na hornickou tradici z 16. století – na štolu a důl sv. Bartoloměje a na síť umělých vodních příkopů (sv. Bartoloměj je patronem kopáčů příkopů).

Podnět k postavení kostela dal mladý císař Josef II., který v roce 1766 navštívil Přebuz. Základní kámen má vročení 1779. Kostel byl postaven podle stavebních plánů Johanna Andrese Leistnera, který pracoval pro sokolovské Nostitz. Dokončen byl 1787, podle latinského chronogramu v nadpraží vstupu. Přebuzský kantor a učitel Wenzel Krisch, který uvolnil část vlastní parcely pro stavbu kostela, byl vrchností pověřen také stavebním dozorem.

Na stavbu za 6541 zlatých se musely složit okolní farnosti, vrchnost jen poskytla stavební dříví a 300 zlatých. Kostel si museli postavit farníci z Přebuze (Frühbuß), Rolavy (Sauersack) a dalších přifařených osad sami. Žulové bloky přivlekli Přebuzáci z místního lomu. Oltář postavil chebský sochař a truhlář za 100 zlatých, zaplacených z daru přebuzského občana Funka. Oltářní obraz umučení apoštola Bartoloměje

namaloval jindřichovický malíř Sattler. Kazatelnu zhotovil truhlář ze Sokolova. Pod presbytářem je žulový náhrobek s iniciálami W.K.C., kde byl pohřben pater Wenzel Krisch, syn kantora a dohlázele stavby ve stejném roce, kdy otec zahájil stavbu kostela.

Kostel sv. Bartoloměje je barokní, jednolodní, s polokruhovým závěrem a věžičkou (sanktusníkem). V interiéru kostela a v depositu plzeňské diecéze se nacházejí části inventáře předchozích kostelů. Výměna střechy kostela byla dokončena z příspěvků státu, kraje, obce, církve a darů německých rodáků, především pak ze životních úspor posledního německého faráře Alfonse Sattlera.

Použitá literatura

- Melichar V. (2019): Divočina za humny. Perninské rašeliniště a jeho revitalizace. - Arnika 2/2019.
- Müller M. a kol. (1994, 1996): Bähringen. Die Geschichte einer Stadt. Díl I a II. - Memmingerberg.
- Rojík P. (2000): Historie cínového hornictví v západním Krušnohoří. Okresní muzeum a knihovna Sokolov.
- Urban M.: Krušnohorská naučná stezka. - OÚ Pernink.
- Urban M. a kol. (2014) - Horní města Krušných hor - Karlovarský kraj, Fornica Publishing

Muzeum Sokolov

příspěvková organizace Karlovarského kraje

GEOPARK

 EGERIA s.r.o.

TURISTICKÉ STEZKY DO MOBILU

Uhelná trasa
 Jezero Medard – sokolovské moře

GPS: N 50° 10.889', E 12° 31' 249'

[HTTP://M.TAGMANAGER.CZ/485](http://m.tagmanager.cz/485)

Představa aplikace...
 Aplikace je dostupná...
 Aplikace je dostupná...
 Aplikace je dostupná...

Aplikace je dostupná...
 Aplikace je dostupná...
 Aplikace je dostupná...

Muzeum Sokolov se specializuje na hornictví a na ně navázaná řemesla a průmyslové obory. Tato základní témata jsou doplněna o historii a přírodu regionu, ekologii, etnografii apod. Zvláštní kapitolou je dokumentace starých a památných stromů v České republice a montánních památek i geologických lokalit v Karlovarském kraji v kontextu České republiky a příhraničních oblastí Německa. Muzeum provozuje pro veřejnost historické objekty se stálými muzejními expozicemi: Zámek Sokolov, Hornické muzeum v Krásně, Štola č. 1 v Jáchymově a důl Jeroným u Čisté.

Národní geopark Egeria, součást Česko – Bavorského Geoparku, spadá pod správu Muzea Sokolov (<http://www.omks.cz>).

Poznávací stezky jsou v terénu označeny tabulkami a logem Česko – Bavorského Geoparku, QR a BeeTagg kódy.

Na internetu jsou přístupné na <http://dohaje.cz>.

Představujeme Vám třetí ze čtveřice brožurek věnovaných poznávacím stezkám v Národním geoparku Egeria. Poznávací stezky jsou virtuální, v terénu na jednotlivých místech označené tabulkami s logem a QR-kódy. Na internetu jsou přístupné na <http://www.dohaje.cz/>. V této brožuře jsou přiblíženy tři trasy nacházející se v Krušných horách – Naučná trasa Bludná, mapující přírodní zajímavosti i pozůstatky hornické činnosti z dob od středověku po nedávnou minulost v okolí zaniklé obce Bludná a města Abertamy. Naučná trasa Pernink, která přibližuje vedle zbytků hornické činnosti a přírodních zajímavostí i významné stavby ve městě, jeho minulost spojenou s textilním průmyslem i současnost spojenou se zimními sporty a rekreací. Tato stezka se překrývá se značenou naučnou trasou instalovanou městem Pernink, ale vynechává původní zastavení číslo 10 – bývalý důl Drahá kožešina. S ohledem na to, že tato brožura by měla sloužit především jako inspirace pro výlety, rozhodli jsme se i my vynechat původní zastavení číslo 10, abychom předešli rozporům mezi reálně značenou cestou a publikací. Poslední naučná stezka mapuje především hornickou minulost Přebuze. Zde je na místě upozornit, že především na této stezce je nezbytností pevná a nepromokavá obuv.

Doufáme, že Vás brožurka navnadí k výletům po Krušných horách a zavede Vás do míst, o kterých jste třeba ani netušili, že existují, a že Vás některá z nich chytí za srdce.

Přejeme všem návštěvníkům Krušných hor krásné, nevšední zážitky. Zároveň prosíme o ochranu přírody a dodržování úcty ke krajíně našich předků.

Texty vycházejí z dřívějších prací Michala Urbana (Bludná, Pernink), Petra Rojčka (Přebuz) a nově dohledaných přírodovědeckých a historických pramenů v redakci Romany Beranové a Jiřího Loskota. Fotografie a popisy zastavení jsou z větší části aktualizovány podle stavu z roku 2020.

Tajemství nitra Země

Česko-Bavorský Geopark sestává ze tří národních geoparků – na české straně to jsou Národní geopark Egeria, Geopark GeoLocI, na bavorské straně je to Národní GEOPARK Bayern-Böhmen

Přeshraniční geopark patří z geologického hlediska k unikátním oblastem v evropském i světovém měřítku. Na území Karlovarského a Plzeňského kraje a čtyř bavorských okresů (Neustadt/Waldnaab, Tirschenreuth, Wunsiedel a Bayreuth) je geologická stavba důležitým faktorem ekonomického a kulturního vývoje lidské společnosti.

Česko-Bavorský Geopark je ukázkovým územím s projevy stovky milionů let trvajících geologických procesů podél významné struktury tzv. oherského prolomu (riftu). Tato příkopová propadlina je geologicky neaktivnější oblastí Českého masivu. Ačkoliv nejmohutnější geologické projevy v ní ustaly před pěti miliony let, přetrvávající tektonika, vulkanismus, vysoký tepelný tok, vývěry termálních vod i seismická aktivita nadále lákají pozornost laiků i specialistů. Geologické jednotky lemující prolom dokumentují přes 600 milionů let starou historii Země a její neobyčejně nerostné bohatství. Všechny tyto procesy daly tvář dnešní krajině, která je naším domovem. Naučme se jí chápat!